

DEPOT Z OBDOBÍ POPELNICOVÝCH POLÍ NALEZENÝ U NOVÉ TELIBI, OKR. MLADÁ BOLESLAV

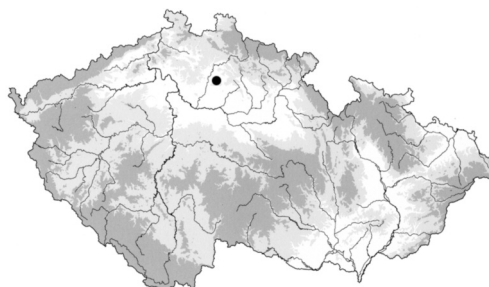
Adam Kout – Jindřich Štefl – Filip Krásný

ÚVOD

Jedním z významných archeologických nálezů, učiněných v posledních letech na Mladoboleslavsku, je hromadný nález čtyř bronzových seker a devíti svitků zlatého drátu z 12. dubna 2007. Nález byl učiněn při amatérské prospekci detektorem kovů. Část depotu byla vyzvednuta nálezcem, zbytek již za přítomnosti archeologa následující den. Kvůli potenciální možnosti výskytu dalších kovových artefaktů (či celých souborů) probíhala po několik následujících sezón povrchová vizuální prospekce okolí nálezů za použití detektoru kovů. Tento průzkum přinesl výsledky v podobě zjištění doposud neznámého pravěkého hradiště (?) s dochovanou fortifikací. Jaksi mimochodem byl při této prospekci nalezen také mincovní depot z první poloviny 17. století. Předmětem tohoto příspěvku zůstává výše uvedený mladobronzový depot; ostatní zjištění budou publikována samostatně.

LOKALIZACE A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Místo uložení depotu leží v katastrálním území obce Nová Telib, okr. Mladá Boleslav, po pravé straně okresní silnice vedoucí z Března do Nové Telibi, v lese na stráni skloněné k severu pod úhlem 30–40°, v místní poloze Kukle, v nadmořské výšce 270 m (ZM 1:10 000, 03-34-21, koordináty od ZSČ/JSC: 201/089 mm, GPS souřadnice: 15°01'674"N; 50°39'750"E, WGS-84). Depot byl nalezen zhruba 5 m nad

Obr. 1. Mapa s vyznačením místa nálezů depotu (šipka) a nově zjištěného hradiště (šrafovaně). Nahoře: poloha lokality na mapě ČR

výrazným výkopem, který je dle místní tradice spojován s hledáním podzemní chodby z březenského zámku v druhé polovině 19. století.

Geologické podloží tvoří horniny svrchně křídového stáří, spadající přesněji do svrchního turonu (slínovce a vápnité jílovce, jílovité vápence); geomorfologicky spadá poloha do Turnovské pahorkatiny, bioregionu Mladoboleslavského, do klimaticky teplé oblasti s porosty olšin a habrových doubrav.

PŘEHLED DOSAVADNÍCH NÁLEZŮ Z OKOLÍ

Dotčené území se nachází mimo známé archeologické lokality. Nejbližší nálezy pocházejí z povrchových sběrů cca 500 m SSV; jedná se o několik zlomků keramiky, datovaných do neolitu a lužické kultury (hlášení č. 43/02 v archivu archeologického oddělení Muzea Mladoboleslavsko). Z katastru Nové Telibí je znám pouze nález jednoho kusu štípané kamenné industrie (nepublikováno). V depozitáři Muzea Mladoboleslavsko je deponováno několik starších nálezů s místním určením „Dolánky u Března, bez lokalizace“ (Dolánky, kat. úz. Březno; obec leží 500 m ZZJ od místa nálezu depotu). Jedná se o několik kusů štípané industrie, přeslen, blíže nedatovaný zlomek bronzové nádoby a korálek ze skleněné pasty, datovaný do starší doby železné. V poloze „Za Čvančarou“ u železniční zastávky Březno u Mladé Boleslavi (kat. úz. Březno; 1 800 m SSZ od místa nálezu depotu) bylo v letech 1974–1991 získáno povrchovým sběrem několik raně středověkých střepů, zlomek pravěké keramiky a plochá kamenná sekerka. Zhruba 1,5 km západně od místa nálezu depotu byly v lese za hájovnou identifikovány minimálně dvě mohyly a další doposud neznámé terénní útvary, pravděpodobně reliktů pravěkých fortifikací (kat. úz. Březno u Mladé Boleslavi; archiv archeologického oddělení Muzea Mladoboleslavsko). Nemovitá památka nejspíše pravěkého stáří byla identifikována též v bezprostřední blízkosti uložení depotu, a to až při povrchové prospekci po jeho objevení (viz níže).

OKOLNOSTI NÁLEZU A METODIKA VÝZKUMU

Depot byl lokalizován pomocí detektoru kovů. Část předmětů byla vyzdvižena hned po objevení, a to zejména proto, že se po lesní pěšině pod strání pohybovala skupina osob projevujících o nález zájem. Následně nálezce telefonicky kontaktoval archeologické oddělení Muzea Mladoboleslavsko a nález oznámil. Následující den byla za přítomnosti nálezce provedena na místě detailní rekonstrukce polohy jednotlivých předmětů. Pomocí detektoru kovů byla lokalizována zbývající část souboru, tvořená devátým svitkem (ev. číslo 172/07-9), a několika zlomky zlatého drátku. V místě nálezu byla položena sonda o rozměrech 190 × 70 cm s cílem zjistit přesnou polohu jednotlivých předmětů (viz níže).

Dotčené území bylo po několik sezón podrobeno vizuální prospekci za užití detektorů kovů, a to jak nízkofrekvenčních VLF detektorů, tak hloubkového pulzního detektoru s rámovou cívkou 100 × 100 cm. Bohužel již nedošlo (kromě bronzového kroužku nejisté datace) k nálezům dalších kovových artefaktů pravěkého stáří. Zjištěno však bylo dosud neregistrované (srv. *Waldhauser 2001*) pravěké hradiště (?), nalézající se na ostrožně přímo nad depotem (*obr. 1*). Ostrožna o výměře zhruba 2 ha je na JV straně přepažena nízkým valem o délce 100 metrů; na ostatních stranách je poloha chráněna relativně strmými srázy. Hradiště bylo zkoumáno pouze vizuálně a nebyl z něj zatím získán žádný archeologický materiál. Výjimkou je plochá kamenná sekerka, nalezená přímo na povrchu na strání pod hradištěm, zhruba 50 m západně od místa uložení depotu. Hradiště a ostatní nálezy budou publikovány samostatně.

POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

Depot byl uložen uprostřed strmého svahu, 100 m od horní hrany strání. Předměty se nacházely v hloubce 10–35 cm od dnešního povrchu (svrchních 5–8 cm tvořila lesní hrabanka; předměty ležely ve žlutém podloží), v pásu o rozměrech 190 × 70 cm. Zlaté spirály byly koncentrovány v horní části tohoto pásu, kde byly fixovány drobnými kořínky. Sekery – patně díky své váze a tvaru – ležely níže po svahu. Nebyly zjištěny žádné doprovodné artefakty v podobě keramických zlomků či předmětů z organických materiálů, a to ani např. v korozní vrstvě seker, kde by se snad daly očekávat. Pozorovány nebyly ani změny zbarvení okolní zeminy.

Z polohy jednotlivých předmětů vyplývá pravděpodobně jejich sekundární uložení, a to přirozeným pohybem dolů po svahu. Vyloučit pochopitelně nelze ani účinky bioturbace (působení drobných hlo-

davců, vývrat stromu apod.). Ve hře zůstává také varianta, že předměty byly již v době uložení depovány blízko povrchu, či přímo nad ním (varianta zavěšení na strom). Čistě hypoteticky mohly také být dva odlišné soubory předmětů (ozdoby ze zlata × nástroje z bronzu) uloženy ve stejný čas samostatně na prakticky totožném místě. Jednalo by se tak vlastně o depoty dva. Tato varianta se ovšem jeví jako spíše nepravděpodobná.

Všechny nalezené předměty jsou uloženy v Muzeu Mladoboleslava.

POPIS NÁLEZŮ

Svitky ze zlatého drátu

U svitků, na kterých je patrný lom zlatého drátu (resp. trubičky), lze pozorovat, že drát je dutý a po celé jeho délce je patrný spojovací šev. Tento šev je i na ostatních, nepoškozených kusech, a lze tedy předpokládat, že i tyto svitky jsou vyrobeny stejnou technologií. Koncové partie svitků s větším průměrem (skup. B a C – viz níže) jsou opatřeny tordováním. U všech kusů byla Puncovním úřadem v Praze stanovena totožná ryzost vyjádřená číslem 800. Svitky lze dle průměru vinutí rozdělit do 4 skupin:

- skupina A: svitky o průměru 15 mm, celkem 3 kusy (č. 2, 4, 8)
- skupina B: svitky o průměru 25 mm, celkem 1, resp. 2 kusy (č. 3)
- skupina C: svitky o průměru 40 mm, celkem 4 kusy (č. 1, 5, 6, 7).
- skupina D: atypický kus, nepravidelně svinutý drát, snad torzo původně celých svitků skupin A–C (svitek č. 9)

Č. 1: svitek o průměru 40 mm, kompaktní, dvojitě vinutí, počet ovinů 8 (resp. 16), zakončení jedné strany tordované; hmotnost 43,55 g; ryzost 800; inv. č. 172/07-3; obr. 2:1; fototab. 2:1ab.

Č. 2: svitek o průměru 15 mm, jedno zakončení ulomené, dvojitě vinutí, počet ovinů 8 (resp. 16), bez tordování; hmotnost 7,8 g; ryzost 800; inv. č. 172/07-7; obr. 2:2; fototab. 2:2ab.

Č. 3: dva totožné svitky o průměru 25 a 25 mm, navlečené do sebe, dvojitě vinutí, počet ovinů 6 a 6 (resp. 12 a 12), u obou kusů tordování pouze na jednom konci; hmotnost obou kusů dohromady 24,25 g; ryzost 800; inv. č. 172/07-5; obr. 2:3; fototab. 2:3ab.

Č. 4: svitek o průměru 15 mm, jedno zakončení ulomené, dvojitě vinutí, počet ovinů 14 (resp. 28), bez tordování; hmotnost 27,25 g; ryzost 800; inv. č. 172/07-8; obr. 2:4; fototab. 3:4ab.

Č. 5: svitek o průměru 40 mm, kompletní, dvojitě vinutí, počet ovinů 8 (resp. 16), na jednom konci tordování; hmotnost 51,95 g; ryzost 800; inv. č. 172/07-4; obr. 3:5; fototab. 3:5ab.

Č. 6: svitek o průměru 40 mm, kompletní, dvojitě vinutí, počet ovinů 8 (resp. 16), na jednom konci tordování; hmotnost 42 g, ryzost 800; inv. č. 172/07-6; obr. 3:6; fototab. 3:6ab.

Č. 7: svitek o průměru 40 mm, nekompletní (snad původně totožný tvar jako č. 1, 5 a 6?), dvojitě vinutí, počet ovinů 3 (resp. 6), jeden konec s tordováním, druhý ulomený; hmotnost 11,33 g; inv. č. 172/07-9; obr. 3:7; fototab. 4:7ab.

Č. 8: svitek o průměru 15 mm, nekompletní (snad původně totožný tvar jako č. 2 a 4?), dvojitě vinutí, počet ovinů 3, (resp. 6), bez tordování; hmotnost 5,05 g; ryzost 800; inv. č. 172/07-1; obr. 3:8; fototab. 4:8ab.

Č. 9: nepravidelně svinutý drát, dva na sebe kolmé směry vinutí. Podoba drátu shodná jako u předchozích kusů, rozpoznatelné tordované koncové partie, zřejmě z více kusů původně celých svitků; hmotnost 49,1 g; ryzost 800; inv. č. 172/07-2; obr. 3:9; fototab. 4:9ab.¹

Sekery

Sekery působí homogenním dojmem, liší se pouze v detailech (velikost, drobné tvarové odchylky).

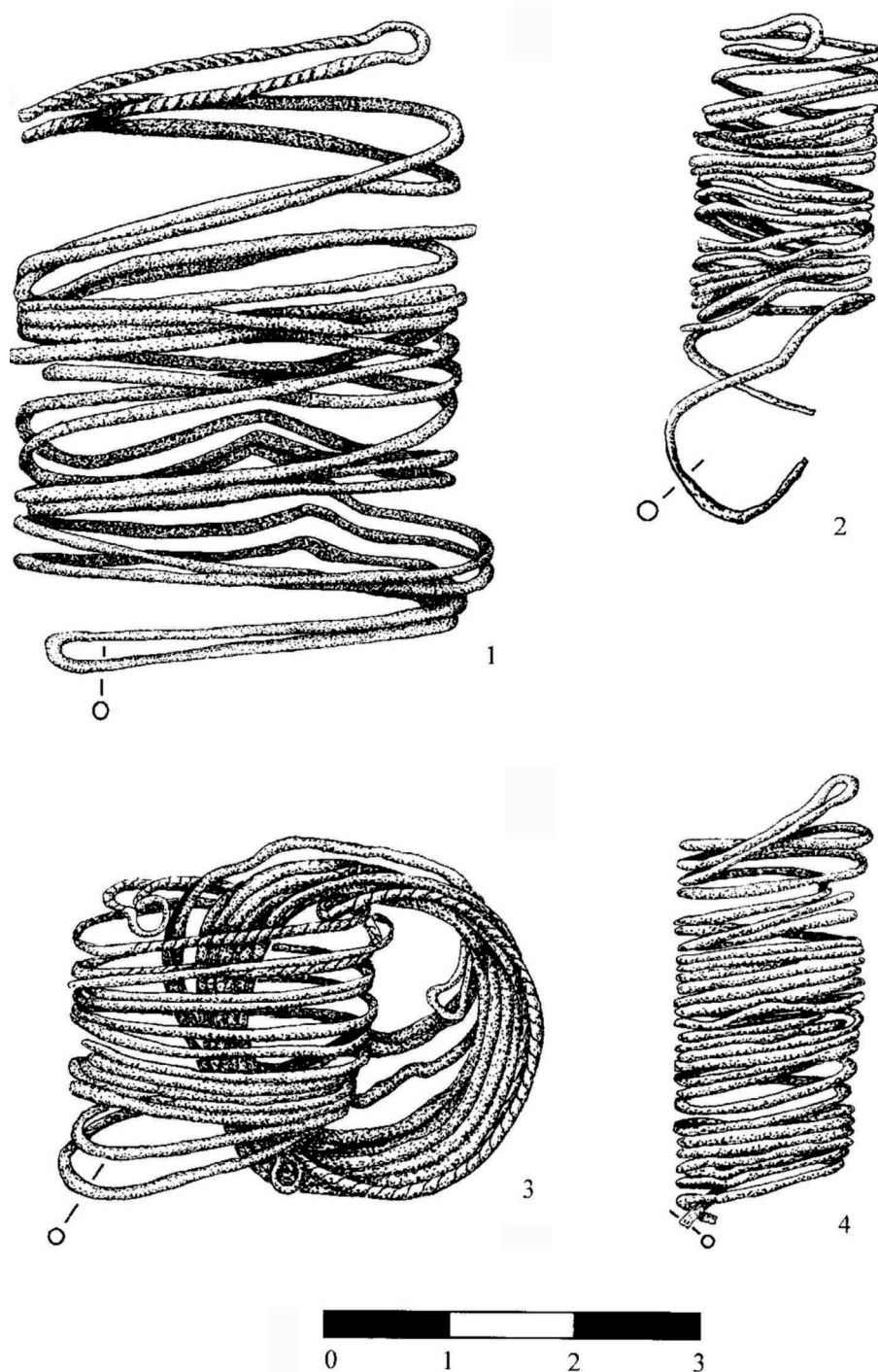
1: bronzová sekera se středovými laloky, délka 160 mm, šířka ostří 40 mm, šířka ve středu laloků 26 mm, šířka týlu 19 mm; inv. č. 172/07-10; obr. 4:1.

2: bronzová sekera se středovými laloky, délka 165 mm, šířka ostří 37 mm, šířka ve středu laloků 26 mm, šířka týlu 21 mm; inv. č. 172/07-11; obr. 4:2.

3: bronzová sekera se středovými laloky, délka 155 mm, šířka ostří 36 mm, šířka ve středu laloků 25 mm, šířka týlu 19 mm; inv. č. 172/07-12; obr. 4:3.

4: bronzová sekera se středovými laloky, délka 149 mm, šířka ostří 38 mm, šířka ve středu laloků 26 mm, šířka týlu 20 mm; inv. č. 172/07-13; obr. 4:4.

¹ Uvedené rozměry se mohou lišit v jednotkách milimetrů; uvedená hmotnost a ryzost dle měření Puncovního úřadu v Praze.

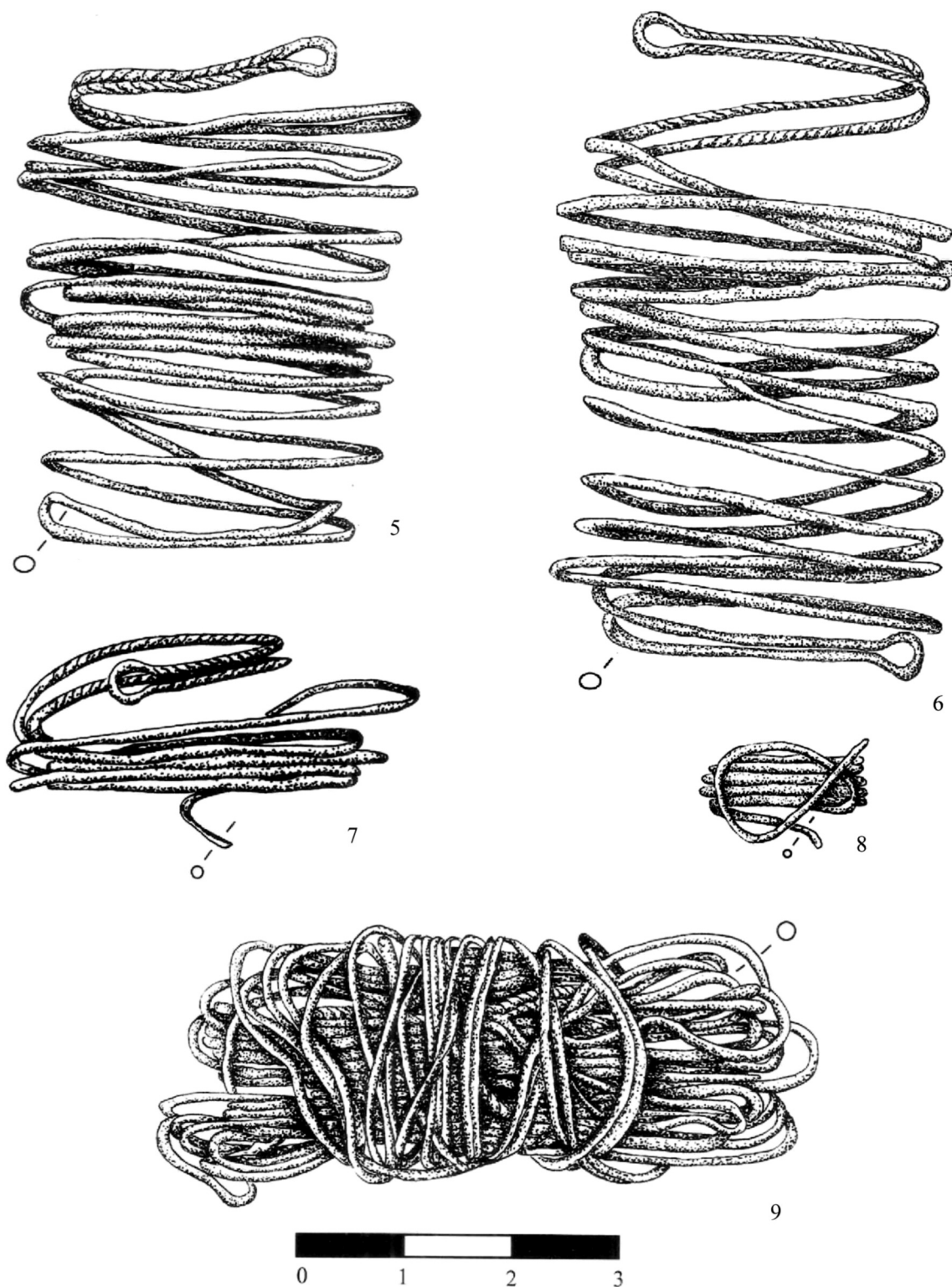

Obr. 2. Nová Telib, okr. Mladá Boleslav. Zlaté svitky: 1 – inv. č. 172/07-3; 2 – inv. č. 172/07-7; 3 – inv. č. 172/07-5; 4 – inv. č. 172/07-8. Kresba Petra Drápelová

DATAČE DEPOTU Z NOVÉ TELIBI

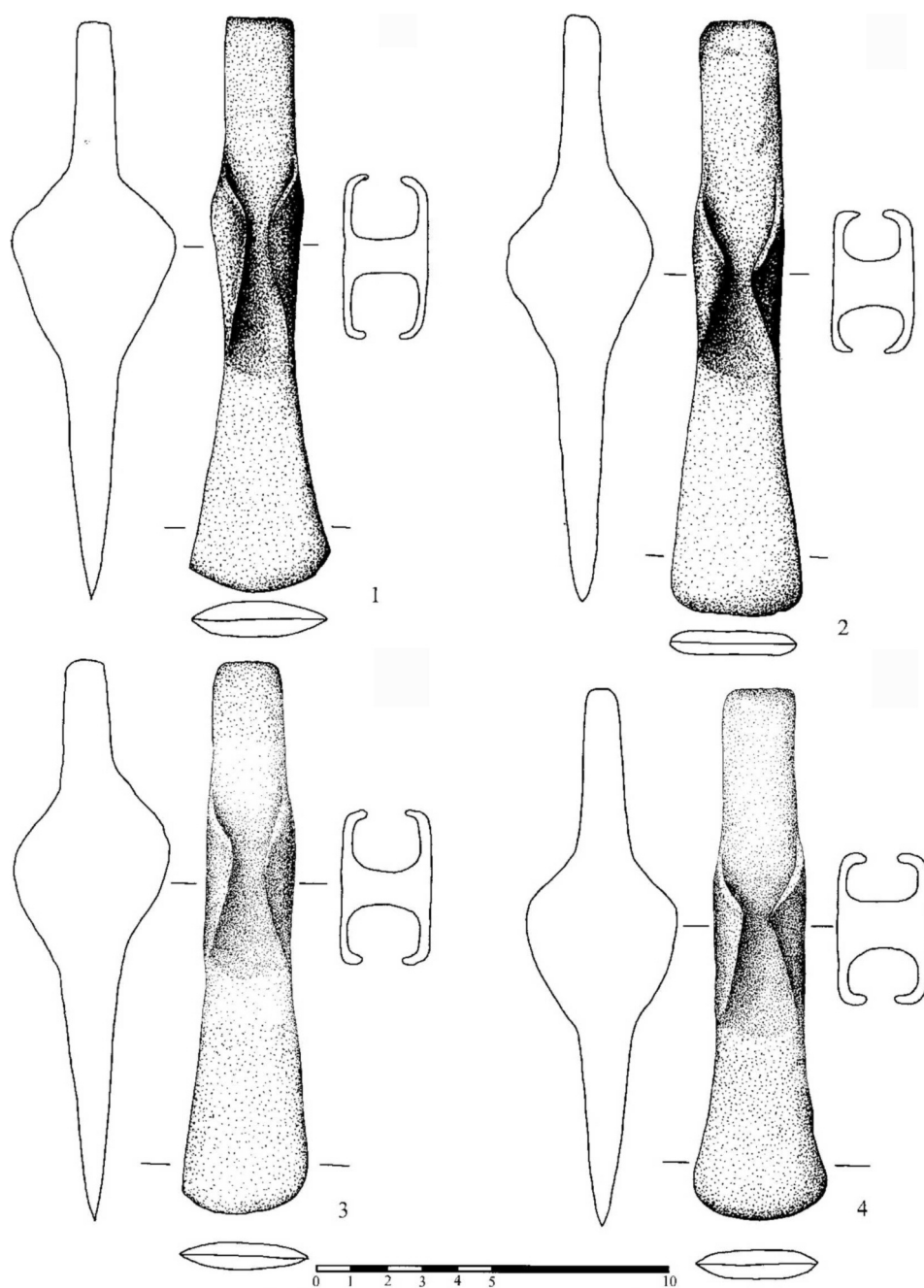
K bližší dataci lze využít především sekerky se středovými laloky, které depot z Nové Telibi obsahoval v počtu čtyř kusů. Zlaté svitky nejsou pro datační účely vhodné, jelikož je v depotech okruhu lužických popelnicových polí můžeme pozorovat po celou mladší a pozdní dobu bronzovou (Hrala 1997, 175). Nutno podotknout, že nejrozšířenější byly na počátku mladší doby bronzové, to však nemění nic na faktu, že je nelze považovat (prozatím) za chronologicky citlivý artefakt (Štefl 2010, 44–45).

Sekerky se středovými laloky se v českých lužických depotech objevují nejdříve ve stupni Ha A, přičemž v několika případech jsou depoty s těmito sekerkami datovány časovým úsekem Ha A2–Ha B1. V samotném stupni Ha B1 depoty tyto sekerky neobsahují (Kytlicová 2007, 129; Štefl 2010, 45, 52). V Sasku

Obr. 3. Nová Telib, okr. Mladá Boleslav. Zlaté svitky: 5 – inv. č. 172/07-4; 6 – inv. č. 172/07-6; 7 – inv. č. 172/07-9; 8 – inv. č. 172/07-1. Kresba Petra Drápelová

se začínají sekerky se středovými laloky pozvolna objevovat již v depotech datovaných do rozmezí stupňů B D–Ha A1, ale jejich hlavní rozšíření se vztahuje obdobně jako u nás k samotnému stupni Ha A či s přesahem do Ha B1. V Sasku se na rozdíl od oblasti Čech v depotech lužické kultury udržují ještě v samotném stupni Ha B1 (Brunn 1968, 80–81; Štefl 2010, 122). Na základě tohoto rozboru lze depot lužické kultury z Nové Telibi datovat do stupně Ha A či na přelom stupňů Ha A/Ha B1.

Obr. 4. Nová Telib, okr. Mladá Boleslav. Sekery:
 1 – inv. č. 172/07-10;
 2 – inv. č. 172/07-11;
 3 – inv. č. 172/07-12;
 4 – inv. č. 172/07-13.
 Kresba Petra Drápelová

DOSUD ZNÁMÉ DEPOTY Z OBDOBÍ POPELNICOVÝCH POLÍ NA ÚZEMÍ OKRESU MLADÁ BOLESLAV

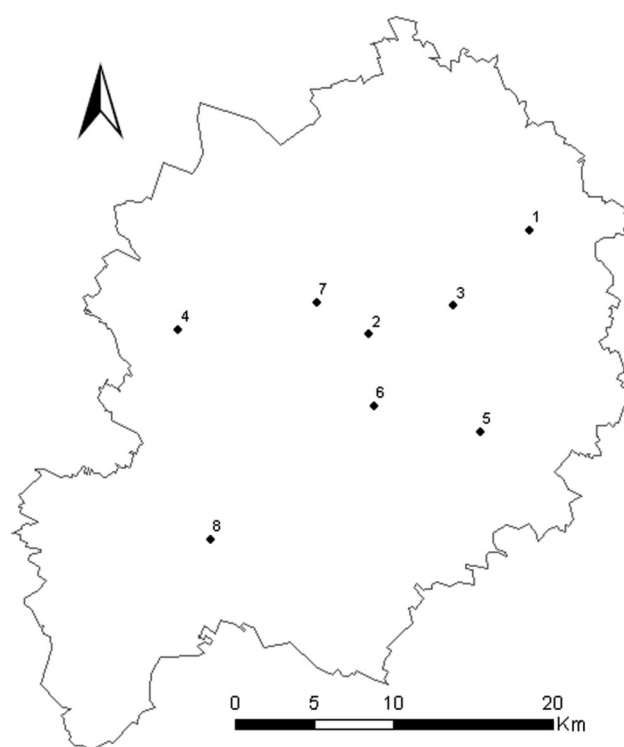
Mimo nově objevený depot z Nové Telibi evidujeme v mladoboleslavském okrese dalších sedm lužických depotů (obr. 5; tab. 1), které obsahovaly celkem 63 artefakty. Nejstarší depot z období popelnicových polí je depot z Branžeže (Waldhauser 2000, 121–122), datovaný do stupňů B D–Ha A (horizont Chrast-Velím/Kosmonosy). Obsahoval náramek a sekerku, o níž víme jen to, že byla s laloky. K této sekerce byly korozí fixovány dvě duté rourkovité tyčinky. Z období Ha A, neboli horizontu Kosmonosy, jsou zde zachyceny celkem tři depoty – Násedlnice (Kytlicová 2007, 284–285), Skalsko (o. c., 303–304) a eponymní depot z Kosmonos (o. c., 269). Obsahovaly celkem 34 artefakty. Nejvíce jsou zastoupeny ozdoby a součásti ozdob, kde dominují náramky (12) a kruhy (12) a jedním kusem je zastoupen tepaný pásek. Z nástrojů se zde v tomto období vyskytly srpy s jazykovitým řapem (3) a sekerky se středovými laloky (4). Patrně do stejného období (Ha A–Ha A/Ha B1) jako nově nalezený depot z Nové Telibi náleží i de-

pot z Boží vody (k. ú. Jemníky; ústní sdělení J. Waldhausera z r. 2009), který má obdobné složení. Obsahoval kruh, sekerku a zlatý svitek, ale tyto předměty již nelze blíže určit, jelikož jsou ztraceny. V období Ha B1 (horizont Bošín-Chvojenec) jsou evidovány dva depoty – Hrdlořezy (Kytlicová 2007, 266) a Zdětín (o. c., 317–318). Dohromady se jedná o devět artefaktů. Nejvíce jsou zde zastoupeny náramky (5). Sekerky se zde evidují ve třech exemplářích, z nichž dva náleží typu s týlními laloky a jeden jadranskému typu. Do kompletního výčtu spadá ještě srp s jazykovitým řapem.

K našemu depotu je analogicky nejbližší depot z Boží vody (k. ú. Jemníky). Jde o název studánky nedaleko Mladé Boleslavi, v níž byl tento depot nalezen. Analogie není dána jen podobným inventářem, kde oba depoty, kromě kruhu z Boží vody, obsahovaly shodně sekerku a zlatý svitek, ale pozorujeme také jistou shodu z geografického hlediska. Nacházejí se v ose západ–východ ve vzdálenosti necelých 6 km a jsou situovány na jedny z nejvyšších místních kopců. Na základě těchto poznatků lze usuzovat, že to byly primárně sakrální důvody, které vedly někdejší obyvatele k uložení těchto artefaktů.

INTERPRETACE

Nález z Nové Telibi můžeme na základě zjištěných poznatků interpretovat jako sakrálně uložený depot. Z umístění na výrazném návrší lze soudit, že depot mohl mít funkci daru slunečnímu božstvu, čemuž by nasvědčovala i přítomnost zlatých svitků. Pro oblast Evropy je doloženo, že v době bronzové byl již kult slunce všeobecně rozšířen (Podborský 2002, 195). Také je na místě poukázat na fakt, že mohl být uložen s ohledem na vodní pramen, obdobně jako nedaleko vzdálený depot z Boží vody, i když v případě tohoto nového depotu není dnes již přítomnost pramene doložena. V tomto případě by se takto definované depoty daly spojit jako dary či oběti vodním božstvům, kam patří nálezy bronzů z vod a bažin (Podborský 2002, 196).

Obr. 5. Výskyt bronzových depotů z období popelnicových polí na území okresu Mladá Boleslav (viz tab. 1)

	Lokalita	Kultura	Datace	Horizont
1	Branžež	lužická	BC/D–Ha A	Chrast-Velim/Kosmonosy
2	Kosmonosy	lužická	Ha A	Kosmonosy
3	Násedlnice	lužická	Ha A	Kosmonosy
4	Skalsko	lužická	Ha A	Kosmonosy
5	Nová Telib	lužická	Ha A–Ha B1	Kosmonosy/Bošín-Chvojenec
6	Jemníky-Boží voda	lužická	Ha A–Ha B1	Kosmonosy/Bošín-Chvojenec
7	Hrdlořezy	lužická	Ha B1	Bošín-Chvojenec
8	Zdětín	lužická	Ha B1	Bošín-Chvojenec

Tab. 1. Bronzové depoty z období popelnicových polí v okrese Mladá Boleslav (viz obr. 5)

LITERATURA

- Brunn, W. A. von 1968: Mitteldeutsche Hortfunde der jüngeren Bronzezeit. Römisch-Germanische Forschungen 29. Berlin.
- Hrala, J. 1997: Gold der mittleren Bronzezeit und Urnenfelderzeit. In: G. Lehrberger – J. Fridrich – R. Gebhard – J. Hrala (eds.), Das prähistorische Gold in Bayern, Böhmen und Mähren: Herkunft – Technologie – Funde.

- Band I. Textband, Band II. Katalog/Tafeln, Band III. Karten. Památky archeologické – Supplementum 7. Praha, 169–189.
- Kytlicová, O. 2007: Jungbronzezeitliche Hortfunde in Böhmen. Prähistorische Bronzefunde 20/12. Stuttgart.
- Podborský, V. 2002: Studium religiozity pravěku jako varianta „archeologie nenalezeného“. In: E. Neustupný (ed.), Archeologie nenalezeného. Sborník přátel, kolegů a žáků k životnímu jubileu Slavomila Vencla, Praha, 187–205.
- Štefl, J. 2010: Hromadné nálezy z období popelnicových polí v Čechách a Sasku. Nepubl. rigor. práce. Západočeská univerzita v Plzni.
- Waldhauser, J. 2000: Depot (?) mladší doby bronzové z Branžeže, okr. Mladá Boleslav, Archeologie ve středních Čechách 4, 121–122.
- Waldhauser, J. 2001: Archeologické nemovité památky Mladoboleslavska. Mladá Boleslav.

DER HORTFUND AUS DER URNENFELDERZEIT AUS NOVÁ TELIB, BEZ. MLADÁ BOLESLAV

Die Autoren veröffentlichen den Hortfund, der am 12. April 2007 unweit von Nová Telib (Bez. Mladá Boleslav) entdeckt wurde. Der Hortfund wurde im Rahmen einer Amateurprospektion mit Hilfe des Metalldetektors enthüllt, wobei das ganze Material das Museum der Region Mladá Boleslav erwarb. Die Ausnahmestellung des Hortfundes besteht vorwiegend darin, dass er insgesamt neun Goldrollen umfasste. Zu dem Hortfund gehören auch vier Bronzeäxte mit den Mittellappen, die ihn in die Zeit der Urnenfelder, bzw. in die Stufe Ha A mit dem möglichen Überstand in die Stufe Ha B1 datieren. Die Möglichkeiten der Interpretierung von dem Hortfund sind sonst sehr bunt. Es konnte sich vermutlich um eine Opfertgaben in Verbindung mit dem Kult der Sonne handeln.

Abb. 1. Die Karte mit der Bezeichnung des Fundortes (Pfeil) und des neu festgestellten Burgwalls (schraffiert)

Abb. 2–3. Nová Telib. Die Goldrollen

Abb. 4. Nová Telib. Die Äxte

Abb. 5. Das Vorkommen von den Bronzehortfunden aus dem Gelände des Bezirkes Mladá Boleslav (siehe Taf. 1)

Fototaf. 2–4. Nová Telib. Die Goldrollen

ADAM KOUT

ÚSTAV PRO PRAVĚK A RANOU DOBU DĚJINNOU FF UK, CELETNÁ 20, 116 36 PRAHA 1

JINDŘICH ŠTEFFL

REGIONÁLNÍ MUZEUM V TEPLICÍCH, P. O., ZÁMECKÉ NÁMĚSTÍ 14, 415 01 TEPLICE

jindra.ul@post.cz

FILIP KRÁSNÝ

MUZEUM MLADOBESLAVSKA, STAROMĚSTSKÉ NÁMĚSTÍ 1 – HRAD, 293 01 MLADÁ BOLESLAV

filip.krasny@muzeum-mb.cz